

**Vabariigi Valitsuse määruse
„Selja jõe maastikukaitseala kaitse-eeskiri” eelnõu
SELETUSKIRI**

1. Sissejuhatus

Looduskaitseaduse (edaspidi *LKS*) § 10 lõike 1 alusel on Vabariigi Valitsusel õigus võtta ala kaitse alla ja kehtestada ala kaitsekord. Eelnõukohase määrusega muudetakse olemasoleva maastikukaitseala piire, kaitse-eesmärke ja kaitsekorda. See on vajalik, et tagada siseriiklikult ja üleeuroopaliselt oluliste väärtuste kaitse.

Selja jõe maastikukaitseala (edaspidi ka *kaitseala*) asub Lääne-Viru maakonnas Haljala vallas Karepa, Kiva, Pehka, Rutja, Tidriku ja Varangu külas.

Kaitseala territoorium on olnud kaitse all 1978. aastast, kui Rakvere rajooni RSN TK 11. detsembri 1978. a otsusega nr 198 „Kohaliku tähtsusega looduskaitse alla kuuluvate parkide ja botaaniliste üksikobjektide nimekirjade muutmise kohta” võeti maastiku üksikobjektina kaitse alla Selja jõe ürgorg Karepalt Varanguni ning rannamoodustised Karepal ja Rutjal. Ala nimetati Selja jõe maastikukaitsealaks Vabariigi Valitsuse 6. juuni 2005. a määrusega nr 118 „Selja jõe maastikukaitseala kaitse-eeskiri”. Seega ei võeta määrusega kaitse alla uut ala, vaid kinnitatakse kaitse all olevale alale uus kaitsekord.

Eelnõukohase määrusega muudetakse LKS-i § 13 lõike 1 alusel olemasoleva kaitstava loodusobjekti välis- ja vööndite piire, kaitse-eesmärke ja kaitsekorda. Muudatuse on tinginud vajadus tagada paremini Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiivi nr 92/43/EMÜ looduslike elupaikade ning loodusliku loomastiku ja taimestiku kaitse kohta (EÜT L 206, 22.07.1992, lk 7–50; edaspidi *loodusdirektiiv*) I lisas nimetatud metsaelupaigatüüpide ning seal leiduvate kaitsealuste liikide kaitse. Samuti on muudatus vajalik, et tagada laanemetsade kaitse. Kaitseala territoorium kuulub Selja jõe loodusala Natura 2000 võrgustikku.

Vabariigi Valitsuse määruse eelnõu on koostanud Keskkonnaameti kaitse planeerimise spetsialist Liggi Namm (tel 662 5999, e-post liggi.namm@keskkonnaamet.ee), eelnõu kaitsekorra otstarbekust on kontrollinud Keskkonnaameti kaitse planeerimise juhtivspetsialist Riina Kotter (tel 503 7128, e-post riina.kotter@keskkonnaamet.ee). Eelnõu õigusekspertiisi on teinud Keskkonnaameti üldosakonna jurist Reelika Metshein (tel 5697 7994, e-post reelika.metshein@keskkonnaamet.ee). Keskkonnaministeeriumi kontaktisik eelnõu ministeeriumitevahelisel kooskõlastamisel ja kinnitamisel on Marika Erikson (tel 626 2880, e-post marika.erikson@envir.ee). Laialehiste lammimetsade eksperdihinnangu on andnud Anneli Palo, keeleliselt toimetanud Siiri Soidro (tel 640 9308, e-post siiri.soidro@tlu.ee).

2. Eelnõu sisu, piirangute ja kaitse alla võtmise põhjendus

2.1. Kaitse-eesmärkide vastavus kaitse alla võtmise eeldustele

Kaitseala kaitse-eesmärk on kaitsta Selja jõe orgu, ajaloolist maakasutust ja piirkonnale iseloomulikku asustusstruktuuri, metsa- ja poollooduslikke kooslusi ning haruldasi, ohustatud ja kaitsealuseid liike. Samuti on eesmärk kaitsta loodusdirektiivi I lisas nimetatud elupaigatüpe jõgesid ja ojasid (3260), lamminiite (6450), niiskuslembeseid kõrgrohustuid

(6430), vanu loodusmetsi (9010*), rohunditerikkaid kuusikuid (9050), soostuvaid ja soolehtmetsi (9080*) ning laialehiseid lammimetsi (91F0). Sulgudes on siin ja edaspidi kaitstava elupaigatüübi koodinumber vastavalt loodusdirektiivi I lisale. Tärniga (*) on tähistatud esmatähtsad elupaigatüübid.

Liikidest on kaitse-eesmärk kaitsta loodusdirektiivi II lisas nimetatud jõesilmu (*Lampetra fluviatilis*), lõhet (*Salmo salar*), paksukojalist jõekarpi (*Unio crassus*) ja võldast (*Cottus gobio*) ja nende elupaiku ning direktiivis käsitlemata liiki harjust (*Thymallus thymallus*) ja tema elupaika.

Vastavalt LKS-i §-le 7 on kaitseala kaitse alla võtmise eeldused ohustatus, haruldus, tüüpilisus, teaduslik, ajaloolis-kultuuriline või esteetiline väärtus või rahvusvahelistest lepingutest tulenev kohustus ning linnu- ja loodusdirektiivi rakendamine. Selja jõe maastikukaitseala kaitse alla võtmise eelduseks on alale eesmärgiks seatud väärtuste ohustatus, haruldus, tüüpilisus, teaduslik, ajaloolis-kultuuriline ja esteetiline väärtus ning loodusdirektiivi rakendamine.

Kaitseala maastiku keskseks elemendiks on peamiselt orus looklev Selja jõgi, mille kaldal on enamasti väikesed lamminiidud ja -metsad. Kõrgemal kaldapealsel kasvavad peamiselt okaspuu enamusega metsad. Maastiku oluline osa on looduslike vormidega harmoneeruvad ehitised ja nende ümbruse haljastus. Mitmekesisust lisavad Selja jõe käänulised ja rohkete kividega kohad, langenud puud ning mitmevärvilised liivakivipaljandid. Maastikuelemente ja -ilmet võivad ohustada ulatuslikud lagedad alad metsamaal ning looduslike rohumaade kinnikasvamine või täisehitamine, aga ka maaüksuste jagamine ja hoonestamine, arvestamata piirkonnas väljakujunenud asustusstruktuuri. Ajaloolise maakasutuse ja piirkonnale iseloomulikke asustusstruktuuri kirjeldused tegid 2010. aastal V. Lukken ja K. Sipelgas¹. Maakasutus on võrreldes 20. sajandi II poolega oluliselt muutunud. Kuna kariloomi enam ei peeta, on endised heinamaad võsastumas. Samuti on vähemaks jäänud põllumaid. Kohalikud elanikud kasvatavad peamiselt väikesel alal aedvilja või on kunagine põllumaa hoolduses muruna. Külade ülesehituses on segunenud erinevad külatüübid. Külade ülesehitusliku vormi ühiseks tunnuseks Selja jõe ääres on läbi aegade olnud korrapäratus ja loodusvorme järgiv kõverus. Kõik kaitsealale jäävad külad on tüüpilised väikesed külad. Külade ülesehitus kujunes peamiselt 19. saj II poolest. Külade keskmiseks suuruseks kujunes umbes kümme talu. Täna on külade suurus kasvanud, kuid paljud majapidamised on kasutusel suvilatena. Asustus on enamasti rajatud jõest kõrgemale alale.

Selja jõe maastikukaitsealal on kaitse-eesmärgiks üks magevee elupaik, kaks poolloodusliku koosluse ja neli metsaelupaigatüüpi, mis on haruldaste ja ohustatutena lisatud loodusdirektiivi I lissasse. Kaks metsaelupaigatüüpi on märgitud esmatähtsate elupaikadena (*), mis tähendab, et nende kaitse tagamisel on Euroopa Liidul ja selle liikmesriikidel eriline vastutus. Loodusdirektiivis nimetatud elupaigatüübid on peamiselt arendustegevuse ning intensiivse põllu- ja metsamajanduse tõttu muutunud Euroopa boreaalses piirkonnas haruldaseks. Seetõttu on ohustatud ka paljud nende kooslustega seotud liigid, kes kasutavad neid elupaigana või toitumisalana. Loodusdirektiivi ülesanne on kaitsta ohustatud liike ja nende elupaiku ning aidata kaasa looduse mitmekesisuse säilimisele ja taastamisele. Loodusdirektiivi artikli 6 punkti 1 kohaselt tuleb liikmesriikidel kehtestada direktiivi lisades nimetatud elupaigatüüpide ning liikide ja nende elupaikade kaitseks kaitsemeetmed, mis vastavad nende elupaigatüüpide ja liikide ökoloogilistele nõudlustele.

¹ Lukken, V., Sipelgas, K. 2010. Selja jõe maastikukaitseala ehituspiirangute analüüs. Tartu

Selja jõgi vastab loodusdirektiivi elupaigatüübile **jõesed ja ojad (3260)**. Eestis on arvatud sellesse tüüpi jõgede ja ojade lõigud, mis on looduslikus või looduslähedases seisundis. Nendes veekogudes on mitmekesised elupaigad (liivased, kruusased ja kärestikulised lõigud), mida asustab liigirikas ja väärtuslik jõe-elustik (sealhulgas haruldased ja/või ohustatud liigid). Selja jõge kui elupaika ohustavad peamiselt vee reostus ja ehitustegevus jões või selle kaldal.

Lamminiidud ehk luhad (**6450**) asuvad jõgede ja ojade, samuti järvede üleujutatavatel lammidel. Sõltuvalt kasvukoha kõrgusest lammil, samuti jõe voolukiirusest, võib üleujutuse kestus ja tulvaveega toodud setete hulk olla üsna erinev. Jõeluhtadele kanduvad toiteelemendid on lamminiidu viljakuse aluseks. **Niiskuslembesed kõrgrohustud (6430)** asuvad kitsaste ribadena peamiselt jõgede ja järvede kaldail. Eestis kuuluvad sageli sellesse tüüpi märja lamminiidu ja vähetoitelise soostuva niidu kasvukohatüübid. Poollooduslikke kooslusi kahjustab nii nende hooldamata jätmine kui ka liigne hooldamine. Hoolduse lakkamisel niidud võsastuvad, neile omane liigikoosseis muutub ja liigirikkus väheneb. Lisaks hooldamise lõppemisel tekkinud võsastumisele ohustab poollooduslikke kooslusi ka ehitustegevus, kündmine, väetamine või liigikoosseisu muutmine, mille tagajärjel kooslus hävib.

Metsaelupaiku ohustab peamiselt raie, aga ka kuivendus. **Vanad looduspõõsad (9010*)** on vähese inimõjuga looduslikud metsad, aga ka looduslikult uuenenud põõsade alade noored metsad. Eestis kuuluvad sellesse tüüpi nii okas-, sega- kui ka lehtmetsad, mis ei kuulu vanade laialehiste või rohunditerikaste kuusikute hulka. Vanad looduspõõsad on elupaigaks paljudele ohustatud liikidele, eriti sammaltaimedele, seentele ja selgrootutele loomadele, peamiselt mardikatele. **Rohunditerikkad kuusikud (9050)** asuvad toitainerikka mullaga maapinnalähedase põhjaveega aladel, mis on sageli reljeefi madalamates osades, jäärukates ja nõlvade jalamil. Lisaks kuusele kasvab seal sageli laialehiseid liike, mille osatähtsus võib kohati olla küllalt suur. **Soostuvad ja soo-lehtmetsad (9080*)** hõlmavad soostuvaid metsi, madalloometsi ja lodumetsi. Need metsad kasvavad tasasel maal, laugetes nõgudes või nõlvade jalamil, kus põhjavesi on maapinnale lähedal. Soostumise alguses valitsevad puurindes kuusk ja arukask, madalloometsas sookask ning lodumetsas sanglepp. **Laialehised lammimetsad (ka uhtvallimetsad, 91F0)** asuvad jõe kaldavallidel. Tulvavesi toob nendele aladele setteid. Puurindes on iseloomulik jalakas, künnapuu, harilik tamm, harilik saar ja harilik pärn. Lisaks võib kasvada ka sangleppa, halli leppa, harilikku kuuske ja üksikuid mände. Kaitseala metsadest u 73 ha on laane- ja 66 ha salumetsad. Kõrge tootlikkuse tõttu on need metsatüübid Eestis suure raiesurve all, mistõttu on teadlaste hinnangul vanad laane- ja salumetsad ohustatud ja muutuvad haruldasteks.

Jõesilm ja lõhe on siirdekalad, st täiskasvanustaadiumi veedavad nad meres, kuid sigivad jões. Koelmud paiknevad kiirevoolulistel kärestikel, kruusase ja kivise põhjaga aladel. Eestis levib jõesilm peaaegu kogu rannikumeres ja käib kudemas enamikus Eesti ranniku vooluveekogudes. Lõhe koeb Eestis kümnes Soome lahe vesikonna jões, sh Selja jões. **Harjus ja võldas** elavad kiirevoolulistes, hapnikurikastes, jaheda ja puhta veega jõgedes. Harjus eelistab liiva- ja kruusapõhjalisi, võldas kruusase ja kivise põhjaga jõelõike. Eesti jõgedes on kokku 17 harjuse asurkonda. Lisaks jõgedele leidub võldast ka rannikumeres ja üksikutes järvedes. Kalu ohustab peamiselt veekogude füüsiline kahjustamine ja hüdroloogilise režiimi halvenemine: loodusliku kalda muutmine, maaparandus, veetaseme alandamine ja inimese rajatud füüsilised rändetakistused. Samuti ohustab neid ülepuük ja veekvaliteedi halvenemine, mida põhjustab toiteainete sissekanne veekogusse, sh ebaõige väetamisrežiim ja puudulik heitvee puhastus. (Eesti Looduse Infosüsteem (edaspidi *EELIS*), 2020)

Harjus ja võldas kuuluvad III kaitsekategooriasse, jõesilmule ja lõhele ei ole riiklikku kaitsekategooriat määratud. Jõesilm, lõhe ja võldas on nimetatud loodusdirektiivi II lisas, mis tähendab, et Euroopa Liidu liikmesriikidel on kohustus neid ja nende elupaiku kaitsta ja säilitada. Eesti ohustatud liikide punase nimestiku viimase, 2019. aasta hindamise seisuga on jõesilm Eestis soodsas (LC), harjus ohualtis (VU) ja võldas ohulähedases (NT) seisundis ning lõhe väljasuremisohus (EN). Jõesilmu seisund on soodne, sest ta on laia levikuga ja stabiilse arvukusega liik. (EELIS, 2020) Lõhe ei klassifitseeru ohustatuse hindamise kriteeriumite järgi ühessegi ohustatuse kategooriasse, kuid liigikaitseliste tegevusteta (ennekõike asustamised, rändetõkete eemaldamine) kuuluks liik kategooriasse „väljasuremisohus” või „kriitilises seisundis”. Lõhe loodusliku asurkonna arvukus on madal kuni väga madal. Ka harjus ei kvalifitseeru otseselt ühtegi kategooriasse, kuid on lähedane kategooriale „ohualdis”, sest tema asustatav pindala on alla 2000 km² ja alamasurkonnad on killustunud. Võldas on hinnatud ohulähedases seisundis olevaks, sest ta on küll laia levikuga, kuid levik on vähese levimisvõime tõttu ebaühtlane.

Paksukojaline jõekarp elab Eestis 66 vooluveekogus. Talle sobivad keskmise suurusega kruusase või vaheldumisi liivase ja kivise põhjaga vooluveekogud (EELIS, 2020). Jõekarpi ohustavad samad tegurid mis kalu, lisaks vastsete peremeesloomade (eri kalaliikide) kadumine (Paksukojalise jõekarbi (*Unio crassus*) kaitse tegevuskava, 2017). Paksukojaline jõekarp kuulub II kaitsekategooriasse ja on nimetatud loodusdirektiivi II lisas. Eesti ohustatud liikide punase nimestiku viimase, 2017. aasta hinnangu järgi on paksukojaline jõekarp soodsas seisundis (LC) (EELIS, 2020).

Loodusdirektiivi rakendamine. Loodusdirektiivi ülesanne on kaitsta ohustatud liike ja nende elupaiku ning aidata kaasa looduse mitmekesisuse säilimisele ja taastamisele. Loodusdirektiivi artikli 6 punkti 1 kohaselt tuleb liikmesriikidel kehtestada direktiivi lisades nimetatud elupaigatüüpide ning liikide ja nende elupaikade kaitseks kaitsemeetmed, mis vastavad nende elupaigatüüpide ja liikide ökoloogilistele nõudlustele. Selja jõe maastikukaitseala kuulub Selja jõe loodusala üleeuroopalisse kaitsealade võrgustikku Natura 2000. Loodusala eesmärk on loodusdirektiivi I lisas nimetatud elupaigatüüpide ja II lisas nimetatud liikide elupaikade kaitse. Kaitse-eesmärkideks seatud elupaigatüüpide jõgede ja ojade (3260), lamminiitude (6450), niiskuslembeste kõrgrohustute (6430), vanade loodusmetsade (9010*), rohunditerikaste kuusikute (9050), soostuvate ja soo-lehtmetsade (9080*), laialehiste lammimetsade (91F0) ning jõesilmu, lõhe, paksukojalise jõekarbi ja võldase kaitse on ühtlasi Eesti riigi rahvusvaheline kohustus.

Lisaks kaitse-eesmärgiks seatud liikidele on Selja jõe maastikukaitseala oluline teiste haruldaste ja ohustatud liikide kaitseks. Samas pole nende kaitse-eesmärgiks seadmine vajalik, sest eesmärgiks seatavate katusliikide ja -elupaikade kaitseks kehtestatav kaitsekord tagab ka nende kaitse. See tähendab, et kaitsekorra väljatöötamisel on lähtutud kaitse-eesmärgina loetletud liikide ja koosluste ökoloogilistest nõudlustest. Seeläbi tagatakse kaitse kõikidele liikidele, kelle elupaigaks on kaitse-eesmärgiks olev kooslus, või ka neile liikidele, kelle elupaigaeelistused sarnanevad eesmärgina loetletud katusliikide omadega. Kaitseala kaitse-eesmärgiks on seatud need kooslused ja kaitsealused liigid, kelle kaitse jaoks on tegemist esindusliku ja soodsa seisundi säilitamiseks olulise alaga. Kaitse-eesmärgiks on seatud ka need liigid, kelle kaitse sellel alal on loodusdirektiivist tulenev rahvusvaheline kohustus või kelle soodsa seisundi säilimiseks pikaajaliselt ei piisa ainult isendikaitsest. Teisi kaitsealuseid liike ei ole kaitsekorra määramisel aluseks võetud, kuid nende puhul on arvestatud, et eesmärgiks seatavate katusliikide ja koosluste alusel kehtestatav kaitsekord tagab ka nende kaitse. Kaitse-eeskirjas sätestatud kaalutusõiguse teostamisel saavutatakse nende liikide puhul kaitse-

eesmärk (LKS § 14 lõige 2) LKS-i §-s 55 sätestatud isendikaitse kaudu. Teiste sõnadega tuleb nende liikide puhul kaitseala valitseja nõusolekul lubatud tegevusteks ja kaitseala valitseja nõusolekuta keelatud tegevusteks nõusolekut andes arvestada, et kavandatud tegevus ei oleks vastuolus LKS-i §-s 55 sätestatud isendikaitse põhimõtetega. Isendikaitse väldib konkreetsete isendite surmamist, kahjustamist ja hävitamist, kuid ei taga nende liikide elupaikade säilimist sellises mahus, et oleks tagatud nende liikide püsiv pikaajaline säilimine nende levikualal.

Keskkonnaregistris on 2020. aasta mai seisuga registreeritud II kaitsekategooria liikide jäälinnu (*Alcedo atthis*), kanakulli (*Accipiter gentilis*) ja mustlaik-apollo (*Parnassius mnemosyne*) ning III kaitsekategooria liikide aas-karukella (*Pulsatilla pratensis*), Helli ebatähtlehiku (*Anastrophyllum hellerianum*), kahelehise käokeele (*Platanthera bifolia*), laialehise neiuvaiba (*Epipactis helleborine*), pargi-nahkhiire (*Pipistrellus nathusii*), rand-seaherne (*Lathyrus japonicus subsp. maritimus*), roomava öövilke (*Goodyera repens*), sulgja õhiku (*Neckera pennata*), tiigilendlase (*Myotis dasycneme*), väike-kirjurähni (*Dendrocopos minor*) ja vööthuul-sõrmkäpa (*Dactylorhiza fuchsii*) leiukohad. Nende liikide kaitse-eesmärgiks seadmine pole vajalik, sest eesmärgiks seatavate katusliikide ja elupaikade kaitseks kehtestatav kaitsekord tagab ka nende kaitse.

Kaitsealuste liikide korral, keda pole kaitse-eesmärgiks seatud, tuleb arvestada, et kaitseala valitseja võib LKS-i §-s 55 sätestatud isendikaitse sätetele tuginedes seada lisaks kaitse-eeskirjas esitatud piirangutele liigispetsiifilisi tingimusi, mis on vajalikud isendikaitseks.

2.2. Kaitse alla võtmise otstarbekus

Selja jõe maastikukaitseala territoorium on olnud kaitse all 1978. aastast, kui Rakvere rajooni RSN TK 11. detsembri 1978. a otsusega nr 198 „Kohaliku tähtsusega looduskaitse alla kuuluvate parkide ja botaaniliste üksikobjektide nimekirjade muutmise kohta” võeti maastiku üksikobjektina kaitse alla Selja jõe ürgorg Karepalt Varanguni ning rannamoodustised Karepal ja Rutjal. Ala nimetati Selja jõe maastikukaitsealaks Vabariigi Valitsuse 6. juuni 2005. a määrusega nr 118 „Selja jõe maastikukaitseala kaitse-eeskiri”. Väärtused, mille pärast piirkond nõukogude ajal kaitse alla võeti, on säilinud. Praegu on looduskaitsealal oluliseks (haruldaseks ja/või ohustatuks) muutunud ka teised alal leiduvad väärtused, mistõttu on vaja hoida ala jätkuvalt kaitse all.

Selja jõgi on väärtuslik elupaik erinevate elupaiganõudlustega liikidele. Jões leidub kärestikulisi ja kiire vooluga jõelõike, mis sobivad lõheliste ja jõesilmu kudemisaladeks, ning liivase põhjaga aeglase vooluga jõelõike, mis sobivad elupaigaks trullingule ja jõesilmu noorjärkudele. 2017. aastal tehtud riikliku hüdrobioloogilise seire käigus saadi Selja jõe maastikukaitsealal asuvast Jõekääru seirepunktist 11 taksonit kalu: silmuvastsed (tõenäoliselt nii oja- kui ka jõesilm), lõhe, forell (tõenäoliselt nii meri- kui ka jõeforelli järelkasv), harjus, haug, särg, lepamaaim, viidikas, trulling, ogalik ja võldas. Indikaatorliikidest leiti arvukalt lõhe ja forelli noorjärke ning võldast. Keskkonnaregistri andmetel elab Selja jões ka paksukojaline jõekarp. Liigi tegevuskava järgi asustab liik ilmselt Selja jõge vaid osaliselt, Põhja-Eesti jõgedele iseloomulikku allikalist vett ülem- ja keskjooksul ta üldiselt väldib (Paksukojalise jõekarbi (*Unio crassus*) kaitse tegevuskava, 2017).

Kaitsealal on umbes 90 ha poollooduslike kooslusi, mis paiknevad jõe ääres üle kogu kaitseala. Üle poole Selja jõe maastikukaitseala poollooduslikest kooslustest on lamminiidud, ülejäänud asuvad kõrgematel kohtadel, mida jõevesi üle ei ujuta. Umbes 1/3 kaitseala

poollooduslikest kooslustest on kõrge, ülejäänud keskmise või madala esinduslikkusega. Esinduslikkust vähendab see, et suurt osa neist ei hooldata ning alad on kulustunud ja hakanud kinni kasvama. Paljud lamminiidud asuvad jõe ja suure metsamassiivi vahel, kuhu sõidukiga ei ole võimalik ligi pääseda. See raskendab oluliselt niitude hooldamist.

Selja jõe maastikukaitsealast on metsaga kaetud ligikaudu 70% (u 440 ha). Kaitseala metsad on väärtuslikud kogu Euroopa mõistes. Üks suurem ja ühtlasem metsamassiiv asub kaitseala põhjaosas Jõemetsa looduslikus sihtkaitsevööndis, kus vanad loodusemetsad (9010*) moodustavad u 80 ha suuruse ala. Seal kasvavad okasmetsad, kus leidub ka u 250 aasta vanuseid mände. Kokku on vanu loodusemetsi kaitsealal ligikaudu 250 ha. Rohunditerikkaid kuusikuid (9050) ning soostuvaid ja soo-lehtmetsi (9080*) on kaitsealal vastavalt 13 ja 12 ha ning need paiknevad väikeste laikudena mitmel pool. Jõe kaldal olevad metsad on segu uhtlammimetsadest (91F0), lammi-lodumetsadest (91E0) ja astangumetsadest (9180*). Kuigi peamine puuliik kaldal kasvavates metsades on hall lepp, leidub ka laialehiseid puid. Metsi mitmekesisustavad astangutele iseloomulikud maastikuelemendid, nagu märjad lohud ja vee väljaimmitsemise kohad. Kaitsealal on registreeritud 35 vääriselupaika, mille kogupindala on ligikaudu 65 ha. Vääriselupaik on ala, kus suure tõenäosusega elavad kitsalt kohastunud, haruldased või ohustatud liigid. Umbes kolmandik kaitseala metsadest (140 ha) on laane- või salumetsad.

Lisaks eespool kirjas olevale on Selja jõe maastikukaitseala kaitse all hoidmine põhjendatud asjaoluga, et tegemist on Natura 2000 võrgustikku kuuluva alaga. Pärast uue kaitse-eeskirja kinnitamist tehakse ettepanek muuta Selja jõe loodusala piire selliselt, et need kattuksid maastikukaitseala piiridega.

2.3. Kaitstava loodusobjekti tüübi valik

LKS-i § 28 lõike 1 alusel on maastikukaitseala kaitseala maastiku säilitamiseks, kaitsmiseks, uurimiseks, tutvustamiseks ja kasutamise reguleerimiseks. Selja jõe maastikukaitseala on loodud Selja jõe oru ja selle ümbruse maastiku ja eluslooduse kaitseks. Ala eriilmeline maastik, seal olevad kooslused ja kaitsealuste liikide elupaigad on ka praegu peamine kaitseala väärtus. Seetõttu sobib kaitseala tüübina kasutada ka edaspidi maastikukaitseala.

Hoiuala kaitsekord ei ole alale piisav, sest sellele ei koostata kaitse-eeskirja, mis on paljude erinevate kaitseväärtuste olemasolu korral kaitsereežiimi täpsustamiseks vajalik. Samuti ei võimalda hoiuala kaitsekord mitme eri rangusega vööndi moodustamist ja vajalike piirangute rakendamist, mis on oluline eelkõige metsaelupaikade kaitseks. Püsielupaik ei sobi kaitseala tüübiks, sest seal kaitstakse ainult konkreetse liigi elupaika, mitte erinevate väärtustega looduskompleksi.

2.4. Kaitstava loodusobjekti välispiir ja vööndite piirid

Kaitseala piiritlemisel on lähtutud põhimõttest, et kaitsealasse on hõlmatud kaitset vajavad loodusväärtused ning ala piirid peavad olema looduses selgelt tuvastatavad ja üheselt mõistetavad. Seetõttu on piiritlemisel enamasti kasutatud selgepiirilisi ja ajas vähe muutuvaid objekte (teed, mõõdistatud katastriüksused), kuid on tulnud kasutada ka mõttelisi sirgeid. Mõtteliste sirgete otsapunktid on esitatud geograafiliste koordinaatidena kraad ja minut

vormingus. Kaitseala piir on kantud kaardile, kasutades alusena Eesti põhikaarti (mõõtkava 1 : 12 000) ja maakatastri andmeid 2020. aasta II kvartali seisuga.

Selja jõe maastikukaitseala pindala on 642,5 ha. Kaitsealal on eraomandis olevat maad 257,9 ha ja riigi omandis 384,3 ha. Munitsipaalomandis olevast maast jääb kaitsealale kitsas riba Rahvamaja tee L1 ja L2 katastriüksusest. Kaitsealal on kaks sihtkaitsevööndit ja üks piiranguvöönd. Sihtkaitsevööndite pindala on kokku 373,2 ha, sellest 38,7 ha kuulub eraomandisse ja 334,5 ha riigi omandisse. Piiranguvööndi pindala on 269,3 ha, millest 219,2 ha kuulub eraomandisse, 50 ha riigi omandisse ja alla 0,1 ha munitsipaalomandisse.

Võrreldes 2005. aastal kinnitatud kaitse-eeskirjaga on kaitseala pindala 0,4 ha võrra väiksem. Selleks et kaitseala piir oleks looduses paremini tuvastatav ja kaitse-eesmärgiks olevate loodusväärtuste kaitse tagatud, suureneb mõnel katastriüksusel kaitsealasse kuuluva maa osakaal. Kaitseala suureneb peamiselt riigimaal (u 4,5 ha), kus seni looduses raskesti leitav piir hakkab enamasti kulgema mööda üheselt arusaadavat objekti (kraavi, oja ja tee äärt). Laienduslal asub vana loodusmets (9010*). Mõnel pool kaitseala pindala väheneb. Näiteks on kaitsealast välja arvatud piiril olevad kohalikud teed ning sellised äärealadel olevad õue-, haritavad või muud maad, kus ei ole kaitsealuseid liike ega loodusdirektiivi elupaiku ning mis ei moodusta maastikuga ühtset tervikut.

Pindalamuutused eramaadel

Kaitseala suureneb eramaadel kokku 1,9 ha võrra, mis jaguneb 54 katastriüksuse vahel. Välispiiri muudatused eramaadel on vajalikud, et piir oleks looduses paremini tuvastatav ning põhjustatud peamiselt sellest, et kaitseala piir viidi kooskõlla 2020. aasta Eesti põhikaardiga. Kaitseala pindala väheneb eramaadel kokku 4,3 ha, mis jaguneb 38 katastriüksuse vahel. Kaitsealast arvatakse välja piiril olevad kohalikud teed ning sellised äärealadel olevad õue-, haritavad või muud maad, mida praegu kaitseala piir lõikab ja mis ei moodusta maastikuga ühtset tervikut. Kaitsealast arvatakse välja u 0,4 ha hoonestatud ja õuealana kasutuses olev Tammepõllu katastriüksus (88703:003:0163) ning Tagajõe katastriüksuse (19003:001:0249) haritav maa u 2,6 ha ulatuses. Sihtkaitsevööndist arvatakse piiranguvööndisse 1,8 ha eramaid. Piiranguvööndisse arvatakse Toomapõllu katastriüksuse (19003:001:0259) haritav maa ja suurem osa hoonestatud Jõekäaru katastriüksusest (19003:001:0500).

Selja jõe maastikukaitseala põhjapiir kulgeb mööda mere piiri (meri ei jää kaitsealasse) ja mõttelist sirget punktist koordinaatidega 59,54906533 ja 26,40228504 punkti koordinaatidega 59,54895640 ja 26,40319467. Punktist koordinaatidega 59,54892107 ja 26,40542211, kus mere piir ristub Kunda metskond 25 katastriüksusega (88703:003:0900), jookseb kaitseala välispiir mööda katastriüksuse piiri. Sama katastriüksuse käänupunktist kulgeb piir mõttelise sirgena Kunda metskond 102 katastriüksuse (88701:001:0577) loodnurka ja sealt läheb piir mõttelise sirgena Kunda metskond 120 katastriüksuse (88703:003:0309) kirdenurka. Edasi kulgeb piir mööda katastriüksuse piiri, kuni jõuab üle tee, sealt alates jookseb piir mööda tee äärt. Tee jääb kaitsealast välja. Jõekalda katastriüksuse (88703:003:0022) kirdenurgast keerab kaitseala piir läände ja kulgeb mööda katastriüksuse piiri selle edelanurka. Sealt läheb piir mõttelise sirgena üle tee, kuni ristub Liiva katastriüksuse (88703:003:1190) põhjapiiriga (punktis koordinaatidega 59,54371786 ja 26,40570324). Edasi kulgeb piir mööda katastriüksuse piiri kuni pinnasteeni. Sealt jookseb piir mööda teede ääri, teed jäävad kaitsealast välja. Möldri katastriüksusel (88703:003:0641) läheb kaitseala piir mõttelise sirgena üle tee nelja katastriüksuse ristumiskohta, kust edasi kulgeb piir mööda Uus-Möldri katastriüksuse (88703:003:1651) piiri kuni teeni. Sealt jookseb piir mööda tee äärt (tee jääb kaitsealast välja) Tammepõllu katastriüksuse (88703:003:0163) idanurka. Edasi kulgeb piir mööda

katastriüksuse põhjapiiri ja Vana-Kubukalda katastriüksuse (88703:003:0162) lõunapiiri Metsakalda katastriüksuse (88703:003:0670) edelanurgani, kust hakkab kulgema mööda metsamaa kõlviku piiri kuni pinnasteeni. Sealt jookseb piir mööda tee äärt (tee jääb kaitsealast välja) tee lõpuni, kust kulgeb edasi mööda metsamaa kõlviku piiri. Kohas, kus metsamaa piir ristub Vana-Kubukalda katastriüksuse (88703:003:0162) piiriga (punktis koordinaatidega 59,53400138 ja 26,36829278), jookseb piir edasi mööda katastriüksuse piiri kuni ojani. Sealt kulgeb kaitseala piir mööda oja ja kraavi kaldaid, oja ja kraavid jäävad kaitsealasse. Kraavi otspunktist koordinaatidega 59,53019229 ja 26,34813309 kulgeb piir mõttelise sirgena oja ja metsasihi ristumispunkti (koordinaadid 59,52915743 ja 26,34723953), kust kulgeb edasi mööda metsasihi äärt Toomase katastriüksuse (88703:003:0121) piirini. Siht jääb kaitsealast välja. Edasi kulgeb piir mööda Seljajõe maastikukaitseala 4 katastriüksuse (88703:003:0317) piiri. Kunda metskond 59 katastriüksuse (19003:001:0116) piiril punktis koordinaatidega 59,52043531 ja 26,33157056 keerab kaitseala piir mõttelise sirgena edelasse Kunda metskond 46 katastriüksuse (19003:001:0088) käänupunkti, kust kulgeb edasi mööda Kunda metskond 46 ja Kaasiku katastriüksuse (19003:001:0213) piiri. Sudise katastriüksuse (19003:001:0176) käänupunktist läheb kaitseala piir mõttelise sirgena tee lähedale Kunda metskond 59 katastriüksuse (19003:001:0116) käänupunktini koordinaatidega 59,511404 ja 26,330777. Edasi kulgeb piir mööda katastriüksuse piiri kuni Toomapõllu katastriüksusel (19003:001:0259) oleva teeni. Sealt jookseb piir mööda tee serva Jaanijüri katastriüksuse (19003:001:0056) piirini. Edasi läheb piir mööda katastriüksuse piiri Tagajõe katastriüksuse (19003:001:0249) käänupunktini, kust kulgeb mõttelise sirgena Kunda metskond 76 katastriüksuse (19003:001:0242) käänupunktini. Sealt jookseb piir mööda katastriüksuste piiri Möldre katastriüksuse (19003:001:0181) lääneosas asuva käänupunktini. Sealt alates kulgeb kaitseala piir Selja jõe veepeegli piirist 50 m kauguselt kuni katastriüksuse 17166 Haljala-Karepa tee (19003:001:0880) piirini punktis koordinaatidega 59,47264461 ja 26,35248443. Edasi kulgeb piir mööda katastriüksuse piiri maanteega ristuva teeni, kust hakkab kulgema mööda tee äärt. Tee jääb kaitsealast välja. Tee lõpus punktis koordinaatidega 59,47318276 ja 26,34930183 kulgeb kaitseala piir mõttelise sirgena kraavini punktis koordinaatidega 59,47339582 ja 26,34871043 ning edasi mõttelise sirgena Viimsekodu katastriüksuse (19003:001:0195) idaosas oleva käänupunktini ja seejärel edasi mööda katastripiiri katastriüksuse läänenurka. Sealt kulgeb piir mõttelise sirgena tee otsani punktis koordinaatidega 59,47329304 ja 26,34644503, kust läheb edasi mööda puuderivi (puuderivi jääb kaitsealasse). Puuderivi lõpus punktis koordinaatidega 59,47393051 ja 26,34637891 keerab kaitseala piir mõttelise sirgena läände kuni metsamaa kõlvikuni punktis koordinaatidega 59,47406311 ja 26,34554524, kust kulgeb edasi mööda metsamaa kõlviku piiri Tiigipõllu katastriüksuse (19001:001:0539) käänupunktini, kust kulgeb mööda katastriüksuse piiri teise käänupunktini. Edasi kulgeb kaitseala piir jälle mööda metsamaa kõlviku piiri kuni Lehise katastriüksusel (19003:001:0096) asuva punktini koordinaatidega 59,47603739 ja 26,34404609. Sealt jookseb kaitseala piir Selja jõe veepeegli piirist 50 m kauguselt kuni Vana-Jaani katastriüksusel (19003:001:0118) asuva punktini koordinaatidega 59,48314960 ja 26,33755491, kust edasi kulgeb piir mööda nõlva serva Aaviku katastriüksuse (19003:001:0151) piirini punktis koordinaatidega 59,48487859 ja 26,33348505. Edasi kulgeb kaitseala piir mööda katastriüksuse piiri, kuni läheb punktis koordinaatidega 59,48438445 ja 26,33276167 mõttelise sirgena üle Aaviku katastriüksuse punktini koordinaatidega 59,48483639 ja 26,33138845. Edasi kulgeb kaitseala piir mööda katastriüksuse piiri ning teede ja radade ääri. Teed ja rajad jäävad kaitsealast välja. Kunda metskond 20 katastriüksusel (88703:003:0850) raja lõpust punktist koordinaatidega 59,52054575 ja 26,32304855 kulgeb kaitseala piir mõttelise sirgena teise rajani punktis koordinaatidega 59,52093717 ja 26,32325355. Edasi jookseb kaitseala piir mööda raja äärt (rada jääb kaitsealast välja), kuni keerab punktis koordinaatidega 59,52525755 ja 26,32731018 loodesse Seljajõe maastikukaitseala 4 katastriüksuse (88703:003:0317) nurka.

Edasi kulgeb kaitseala piir mööda katastriüksuse piiri Seljajõe maastikukaitseala 4 loodenurgani, kust läheb mõttelise sirgena kraavini punktis koordinaatidega 59,52951139 ja 26,3269775. Edasi kulgeb piir mööda kraavi äärt (kraav jääb kaitsealast välja), kuni kraav ristub Kunda metuskond 20 katastripiiriga. Edasi läheb piir mööda katastriüksuse piiri, kuni Kunda metuskond 22 katastriüksuse (88703:003:0870) piir ristub rajaga. Sealt kulgeb kaitseala piir mööda raja äärt (rada jääb kaitsealast välja) Jõekalda katastriüksuse (19101:001:0288) nurgani. Edasi jookseb kaitseala piir mööda katastripiiri kuni teeni, kust edasi läheb piir mööda tee äärt (tee jääb kaitsealast välja). Polluksi katastriüksusel (88703:003:0159) kulgeb kaitseala piir mööda katastripiiri, edasi jälle mööda tee äärt (tee jääb kaitsealast välja) Kunda metuskond 26 katastriüksuse (88703:003:0910) piirini. Sealt jookseb kaitseala piir mööda Kunda metuskond 26 ja Kunda metuskond 25 (88703:003:0900) katastripiiri mereni.

Vastavalt kaitsekorrale on Selja jõe maastikukaitsealal kaks sihtkaitsevööndit ja üks piiranguvöönd. Sihtkaitsevööndites asuvad suured kompaktsed metsamassiivid, loodusdirektiivis nimetatud elupaigatüübid ja kaitsealuste liikide kasvukohad. Piiranguvööndis on jõeäärsed majapidamised, suuremad poollooduslikud kooslused ja väikesed metsatukad.

Jõemetsa loodusliku sihtkaitsevööndi pindala on 78,9 ha. Sihtkaitsevööndi ja piiranguvööndi vaheline piir kulgeb mööda katastriüksuste piire. 2005. aastal kehtestatud kaitse-eeskirja järgi oli Jõemetsa sihtkaitsevööndi pindala 80,05 ha. Vööndist on välja arvatud riigi kõrvalmaantee 17170 Võle–Vainupea–Kunda tee katastriüksuse ulatuses, mis asub piiranguvööndis. Jõemetsa sihtkaitsevööndit laiendatakse jõe suudmes selliselt, et kogu jõe suudmeosa jääb sihtkaitsevööndisse. Laiendamine toimub riigimaal.

Mooritsa hooldatav sihtkaitsevöönd koosneb kahest lahustükist, mille pindala on kokku 294,3 ha. Võrreldes 2005. aastal kehtestatud kaitse-eeskirjaga suureneb Mooritsa sihtkaitsevööndi pindala 13,9 ha võrra. Sihtkaitsevööndit suurendatakse riigimaal laane- ja salumetsade ning loodusdirektiivi I lisas nimetatud metsaelupaigatüüpide kaitseks. Mooritsa sihtkaitsevööndi ja piiranguvööndi vaheline piir kulgeb peamiselt mööda katastripiiri ja 2020. aasta Eesti põhikaardi vooluveekogu (Selja jõe) veepeegli serva. Vööndi lõunapiir kulgeb mööda oja serva (oja jääb sihtkaitsevööndist välja) kuni Selja jõeni, kust läheb mõttelise sirgena üle jõe punkti koordinaatidega 59,49777080 ja 26,33503853. Edasi kulgeb vööndi piir mööda Selja jõe veepeegli piiri. Oja allikapoolsest otsast, punktist koordinaatidega 59,49790269 ja 26,33722073 kulgeb vööndi piir mõttelise sirgena Toomametsa katastriüksuse (19003:001:0260) käänupunkti (koordinaadid 59,49797940 ja 26,33804284). Edasi kulgeb vööndi piir mööda katastripiiri. Mõttelist sirget on kasutatud sihtkaitsevööndi lõunaosas punktide koordinaatidega 59,50323374 ja 26,33226562 ning 59,50320704 ja 26,33172369 vahel, kust kulgeb vööndi piir lääne suunas katastripiirini mööda sihti (jääb piiranguvööndisse). Sihtkaitsevööndi põhjaosas kulgeb vööndite vaheline piir punktist koordinaatidega 59,53690800 ja 26,34454413 mööda metsasihti (jääb piiranguvööndisse) katastripiirini.

2.5. Kaitsekord

2.5.1. Kaitsekorra kavandamine

Kaitseala kaitsekorra väljatöötamisel on arvestatud Anneli Palo 2018. aastal koostatud lammimetsade eksperdiarvamusega ning kaitsealal asuvate loodusväärtuste kaitse vajadusega. Loodusväärtuste info põhineb EELIS-e andmetel. Kaitse-eeskirja koostamisel on arvestatud kaitsekorra mõju loodusala kaitse-eesmärkidele ning Natura 2000 võrgustiku alade kohta

kehtivaid erisusi. Samuti on arvestatud A. Lõhmuse jt 2004. aastal ilmunud uuringut „Loss of old-growth, and the minimum need for strictly protected forests in Estonia”, milles seatakse metsade range kaitse miinimumeesmärgiks 20% iga kasvukohatüübi looduslikust vanametsa pindalast, ning selle põhjal 4. märtsil 2017. a koostatud analüüsi laane-, salu- ja soovikumetsade tüübirühmade lisakaitseks.

Kaitseala kaitse-eeskiri seab kitsendused omandiõigusele (Eesti Vabariigi põhiseaduse (edaspidi PS) § 32). Keskkonda mõjutava tegevuse õigusliku regulatsiooni aluseks on PS §-st 5 tulenev loodusvarade ja loodusressursside kui rahvusliku rikkuse säästva kasutamise põhimõte. Elu- ja looduskeskkonna säästmise ja sellele tekitatud kahju hüvitamise kohustus tuleneb PS §-st 53. Tulenevalt PS §-dest 5, 32 ja 53 ning keskkonnaseadustiku üldosa seaduse ja LKS-i alusel võib omandiõigust piirata. Omandiõiguse põhiolemuse säilimiseks peavad seadusest tulenevad piirangud olema proportsionaalsed ehk piirangu eesmärgi saavutamiseks sobivad, vajalikud ja mõõdukad. Kaitse-eeskirjaga piirangute seadmise eesmärk on alal leiduvate loodusväärtuste säilimine. Ühtlasi täidetakse loodusdirektiivist riigile tulenev kohustus tagada loodusväärtuste kaitse Natura 2000 võrgustiku alal. Neid eesmärke saab lugeda õiguspäraseks, kuna abinõud, mis soodustavad eesmärgi saavutamist, on õiguslikult sobivad: kaitseala moodustamine ja loodusväärtusi kahjustavatele tegevustele piirangute seadmine aitab kaasa kaitseala eesmärkide täitmisele. Abinõu on vajalik, kui eesmärki ei ole võimalik saavutada mõne teise isikut vähem koormava abinõuga, mis on vähemalt sama efektiivne. Kaitse-eeskirja regulatsiooni eesmärgi (loodusväärtuste säilimine) täitmiseks ei ole muid vähemalt sama efektiivseid, kuid isikuid vähem koormavaid meetmeid. Abinõu mõõdukuse üle otsustamiseks tuleb kaaluda ühelt poolt isikutele antud õigusesse sekkumise ulatust ja intensiivsust, teiselt poolt aga eesmärgi tähtsust. Eesti ja Euroopa loodusväärtuste säilimine on oluline eesmärk. Alale kaitse tagamisega ja tegevustele piirangute seadmisega ala loodusväärtused säilivad, loodusväärtusi kahjustavate tegevuste elluviimisel need hävivad.

Selja jõe maastikukaitsealal on potentsiaalne ettevõtlushuvi eelkõige metsa majandamine ja ehitustegevus. Ettevõtluse korral on teada risk, et tegevust ei saa võimaldada juhul, kui see kahjustab loodust või elukeskkonda. Ettevõtlusvabadus ei anna isikule õigust nõuda rahvusliku rikkuse ega riigi vara kasutamist oma ettevõtluse huvides. Omandiõigus ja ettevõtlusvabadus ei ole piiramatud õigused. Kaitse-eeskirjaga alale seatud eesmärk kaalub üles omandiõiguse ja ettevõtlusvabaduse riive.

Kaitse-eeskirjaga kehtestatavad piirangud on sätestatud ulatuses, mis tagab kaitsealal asuvate liikide ja looduslike elupaikade soodsa seisundi ning on proportsionaalne saavutatavale efektile. Järgnevates kaitsekorra peatükkides on esitatud kitsenduste kaupa põhjendused, miks on piirangud vajalikud.

Kaitseala jaguneb vastavalt kaitsekorra eripärale ja majandustegevuse piiramise astmele kaheks sihtkaitsevööndiks ja üheks piiranguvööndiks. Suur osa kaitseala metsadest vastab loodusdirektiivis nimetatud metsaelupaigatüüpidele (sh esmatähtsatele), mis on elu- ja kasvupaik haruldastele, ohustatud ja kaitsealustele liikidele. Seetõttu on neis paigus vajalik rakendada sihtkaitsevööndi režiimi.

2.5.2. Kaitsekorra üldpõhimõtted

Kaitse-eeskirjaga on inimestel lubatud viibida, püüda kala, pidada jahti ning korjata marju, seeni ja muid metsa kõrvalsaadusi kogu kaitsealal. Kaitsealal ei ole kehtestatud ajalisi

liikumispiiranguid, kuna seal ei ole registreeritud häirimisele eriti tundlikke linnuliike, kelle sigimisedukuse seab ohtu pesitsemise ajal inimeste liikumine pesapaiga ümbruses. Jahipidamine toimub jahiseaduse ja jahieeskirja ning kalapüük kalapüügiseaduse ja kalapüügieeskirja alusel. Kaitseala kaitse-eeskirjaga piiratakse jahipidamist või kalapüüki sellisel juhul, kui sellega kahjustatakse mõnda kaitse-eesmärgiks olevat liiki. Näiteks keelatakse jahipidamine pesitsusperioodil kotkaste elupaigas. Kalapüügile seatakse kaitse-eeskirjaga piiranguid näiteks juhul, kui sellega kahjustatakse kaldavööndis kasvavat haruldast ja ohustatud taime või kui kaitseala kaitse-eesmärgiks olevate kalade arvukus on väike ja populatsiooni säilimiseks tuleks kalapüüki piirata. Kalapüük ja jahipidamine on kaitsealal lubatud, sest see ei ohusta kalade või ulukite populatsioone. Marjade, seente ja muude metsa kõrvalsaaduste korjamine kooslusi ohtu ei sea. I ja II kaitsekategooriasse kuuluvate kaitsealuste taime- ja seeneliikide kahjustamine, sealhulgas korjamine ja hävitamine, on keelatud LKS-i § 55 alusel. III kaitsekategooriasse kuuluvate taimede, seente ja selgrootute loomade hävitamine ja loodusest korjamine on lubatud ulatuses, mis ei ohusta liigi säilimist selles elupaigas. Kuna jahipidamine ei sea ohtu ulukipopulatsioone, on see kaitsealal lubatud.

Kaitsealal on lubatud telkida ja lõket teha õuemaal ning kohas, mis on kaitseala valitseja nõusolekul selleks ettevalmistatud ja tähistatud. Muul juhul võib telkida ja lõket teha kaitseala valitseja (Keskkonnaameti) nõusolekul. 2021. aasta mai seisuga ei ole kaitsealal ühtegi avalikku kaitseala valitsejaga kooskõlastatud lõkke- ega telkimiskohta. Telkimise ja lõkke tegemise piirangud on seatud loodusväärtuste kaitseks. Nõusolekut andes saab kaitseala valitseja suunata lõkke tegemise ja telkimise kohta, kus see ei kahjusta loodusväärtusi, näiteks kaitsealuseid liike või tallamisõrna pinnast. Füüsilise isiku või eraõigusliku juriidilise isiku omandis oleval kinnisasjal (sh õuealal) telkimisel ja lõkke tegemisel tuleb arvestada keskkonnaseadustiku üldosa seaduse §-des 35 ja 36 sätestatud võõral maatükil telkimise ja lõkke tegemise korda.

Sõidukiga sõitmine on lubatud teedel, jalgrattaga ka radadel. Ehitusseadustiku § 92 lõike 1 kohaselt on tee inimeste, sõidukite või loomade liikumiseks või liiklemiseks ettenähtud rajatis. Kaitsealal sõidukiga ja maastikusõidukiga sõitmisele kohalduvad liikluseaduses sätestatud nõuded ja piirangud. Sealhulgas tuleb arvestada, et maastikusõidukit tohib teel liikumiseks kasutada liikluseaduse §-s 154 nimetatud juhul, st jõgede, teede ja muude takistuste ületamiskohtades ning lumega kaetud teel, mis ei ole mootorsõidukitele ajutiselt läbitav, ning teel, kus seda lubab sellekohane liikluskorraldusvahend, samuti politsei- ja tollitöötajad ametiülesannete täitmisel, haige toimetamisel haiglasse, päästetööde tegemisel ning muudel juhtudel, mis on seotud ametiülesannete täitmisega (nagu elektri- ja sideliinide hooldus- ja parandustööde tegemine või muud sellised tegevused). Sõidukiga ja maastikusõidukiga sõitmine väljaspool teid on lubatud järelevalve- ja päästetöödel, kaitseala valitsemise ja kaitse korraldamisega seotud tegevusel, kaitseala valitseja nõusolekul teostataval teadustegevusel ja kaitse-eeskirjaga lubatud töödel, sealhulgas niitude hooldamisel ning piiranguvööndis metsa- ja põllumajandustöödel. Muudel tingimustel pole väljaspool teid sõitmine lubatud, sest see kahjustab taimkatet ja kaitsealuseid liike.

Kaitseala vetel on lubatud mootoriga ujuvvahendiga sõitmine. Mootoriga ujuvvahendiga sõitmine on lubatud ainult järelevalve- ja päästetöödel, kaitseala valitsemise ja kaitse korraldamisega seotud tegevusel ning kaitseala valitseja nõusolekul teostataval teadustegevusel. Selja jõgi on käänuline, seal on palju kive ja vette kukkunud puid. Jõgi vastab loodusdirektiivis nimetatud elupaigatüübile jõed ja ojad (3260) ning on elupaigaks haruldastele, ohustatud ja kaitsealustele liikidele. Mootoriga ujuvvahendiga sõitmisel on õlireostuse oht.

Mootori tekitatud lained põhjustavad kalda erosiooni ja paiskavad segi kudepaikasid. Seetõttu ei ole lubatud kasutada mootoriga ujuvvahendit.

2.5.3. Tegevuste kooskõlastamine kaitseala valitsejaga

Kaitseala valitseja nõusolekuta on kaitsealal keelatud muuta katastriüksuse kõlvikute piire ja sihtotstarvet, koostada maakorralduskava ja teha maakorraldustoiminguid, kehtestada detail- ja üldplaneeringuid, lubada ehitada ehitusteatisel kohustusega või ehitusloakohustuslikku ehitist (sh lubada püstitada või laiendada lautrit või paadisilda), anda projekteerimistingimusi ja ehitusluba või rajada uut veekogu, mille pindala on suurem kui viis ruutmeetrit, kui selleks ei ole vaja anda vee erikasutusluba, ehitusluba ega esitada ehitusteatis, ning jahiulukeid lisasööta. Jahiulukite lisasöötmise suurendamine suurendab kunstlikult ulukite arvukust. Need piirangud tulenevad LKS-i § 14 lõikest 1.

Kaitseala valitseja ei kooskõlasta tegevust, mis kaitse-eeskirja kohaselt vajab kaitseala valitseja nõusolekut, kui see võib kahjustada kaitseala kaitse-eesmärkide saavutamist või kaitseala seisundit. Kui tegevust ei ole kaitseala valitsejaga kooskõlastatud või tegevuses ei ole arvestatud kaitseala valitseja kirjalikult seatud tingimusi, mille täitmisel tegevus ei kahjusta kaitseala kaitse-eesmärgi saavutamist või kaitseala seisundit, ei teki isikul, kelle huvides nimetatud tegevus on, vastavalt haldusmenetluse seadusele õiguspärast ootust sellise tegevuse õiguspärasuse osas.

Praktikas on tingimuste esitamine kõige enam kasutatav võtte, millega välditakse kaitsealadel majandustegevuse kahjustavat mõju. Enamasti ei keelata tegevust, mis on kaitse-eeskirjas lubatud kaitseala valitseja nõusolekul, vaid püütakse kaalutusõiguse kaudu leida lahendusi, kus tegevus loodusväärtusi ei kahjusta, ühitades looduskaitse ja arendushuvid. Sihtkaitsevööndis, mis on osaliselt määratud jätta looduslikule arengule ja kus asub suur osa kaitse-eesmärgiks olevatest väärtustest, on vähetõenäoline, et kaitseala valitseja saab ala eesmarke silmas pidades määruse §-s 6 nimetatud tegevusi lubada. Samas on LKS-i § 14 lõikega 1 antud kaitseala valitsejale kaalutusõigus, kuna tegevuse lubamine või mittelubamine sõltub konkreetsest olukorrast.

2.5.4. Sihtkaitsevöönd

2.5.4.1. Sihtkaitsevööndi eesmärgid

Sihtkaitsevöönd on kaitseala maa- või veeala seal väljakujunenud või kujundatavate looduslike ja poollooduslike koosluste säilitamiseks. Kaitsealal on kaks sihtkaitsevööndit. Jõemetsa sihtkaitsevööndi kaitse-eesmärk on metsakoosluse arengu tagamine loodusliku protsessina. Mooritsa sihtkaitsevööndi kaitse-eesmärk on Selja jõe oru, metsa- ja poollooduslike koosluste kaitse. Lisaks on mõlema sihtkaitsevööndi eesmärk kaitsta loodusdirektiivis nimetatud elupaigatüüpe ning kaitsealuseid liike ja nende elupaiku. Sihtkaitsevööndis asuvad kaitseala kõige väärtuslikumad metsaelupaigad, väikesed lamminiidud ja kaitsealuste liikide kasvukohad.

2.5.4.2. Lubatud tegevused sihtkaitsevööndis

Sihtkaitsevööndis on lubatud kuni 50 osalejaga rahvaürituse korraldamine. Rohkem kui 50 osalejaga rahvaürituse korraldamine on lubatud kaitseala valitseja nõusolekul. Kooskõlastamise nõue on vajalik, et suured rahvamassid ei kahjustaks loodusväärtusi, näiteks ei tallaks kaitsealuseid taimi või erosioonitundlikke kaldaid.

Kaitseala valitseja nõusolekul on Mooritsa sihtkaitsevööndis lubatud olemasolevate maaparandussüsteemide hoiutööd ja loodusliku veerežiimi taastamine. Selles vööndis asuvad kraavid (sh eesvoolud LIIVOJA/PÜ-137VIHULA, RUTJA/PÜ-137VIHULA, SUDISEVÕSA MK ja SUDISE/PÜ-73KUNDA), mille kaudu voolab väljaspool kaitseala olevatest kraavidest vesi Selja jõkke. Mooritsa sihtkaitsevööndis on kaitseala valitseja nõusolekul lubatud ka koosluse kujundamine vastavalt kaitse-eesmärgile ning poollooduslike koosluste ilme ja liigikoosseisu tagamiseks vajalik tegevus. Kaitse-eesmärgile vastav koosluse kujundamine on näiteks lamminiitude võsast puhastamine.

Mõlemas sihtkaitsevööndis on kaitseala valitseja nõusolekul lubatud kaitsealuste liikide elutingimuste säilitamiseks vajalik tegevus, olemasolevate rajatiste hooldustööd ning pilliroo ja adru varumine. Kaitsealuste liikide elutingimuste parandamiseks või säilitamiseks võib olla vajalik võtta võsa või parandada kalade kudetingimusi.

Rajatised, mida sihtkaitsevööndis soovitakse hooldada, on peamiselt teed. Tee hooldus, mis olemasolevat olukorda väljaspool teed ei muuda ja mille mõjuala ei ulatu teekatte servast ja regulaarselt hooldatavast teepeenrast või tee muldkeha nõlvadest väljapoole, ei avalda kaitseala kaitse-eesmärkidele mõju ega muuda kaitseala väärtuste seisundit. Seega ei ole nendeks tegevusteks kooskõlastus vajalik. Sellisteks tegevusteks on näiteks prahi koristamine, niitmine tee servast ja teekraavi nõlvadelt lume- või libedustõrje tegemine, teekatte parandamine, kruusatee hõõveldamine, olemasolevate tähispostide või teepiirete vahetamine, tähispostide paigaldamine tee muldkehasse. Samuti pole kooskõlastus vajalik otsese ohu kõrvaldamiseks, näiteks teele kukkunud puu eemaldamiseks. Kaitseala valitseja nõusolek on vajalik, kui planeeritakse tegevusi teekatte servast ja regulaarselt hooldatavast teepeenrast või muldkeha nõlvadest väljaspool (sh ka tee kaitsevööndis) ning veerežiimi muutvaid töid või pinnasetöid, mis võivad mõjutada kaitseala väärtusi ja mis muudavad olemasolevat olukorda väljaspool teed. Sellisteks tegevusteks on näiteks pinnasetööd tee kaitsevööndis, sette eemaldamine teekraavidest, puude ja põõsaste eemaldamine tee kaitsevööndist, tee servas kasvavate suurte dekoratiivsete puude või alleepuude võrade kärpimine, uute viitade, valgustuspostide või teepiirete paigaldamine. Kui on teada, milliseid eelpool loetletud kaitseala valitseja nõusolekut vajavaid töid regulaarselt tehakse, saab kaitseala valitseja hooldustöödeks nõusoleku anda ka pikemaks perioodiks. Kooskõlastus on nõutav, et kaitseala valitseja saaks vajadusel seada tingimusi, mis on vajalik loodusväärtuste säilitamiseks.

2.5.4.3. Vajalik tegevus sihtkaitsevööndis

Poollooduslike koosluste säilimiseks on vaja neid hooldada, st niita või karjatada. Aladel, mis on hakanud kinni kasvama, on enne hooldamist vaja kujundada või harvendada puu- ja põõsarinnet. Jõemetsa sihtkaitsevööndis poollooduslikke kooslusi ei ole. Mooritsa sihtkaitsevööndis on u 20 ha lamminiite. Need on enamasti väikesed alad jõe ja metsa vahel, kuhu on raske ligi pääseda.

2.5.4.4. Keelatud tegevused sihtkaitsevööndis

Sihtkaitsevööndis on kooskõlas kaitse-eeskirjaga sätestatud erisustega keelatud majandustegevus. Vastavalt majandustegevuse seadustiku üldosa seadusele on majandustegevus iga iseseisvalt teostatav, tulu saamise eesmärgiga püsiv tegevus, mis ei ole seadusest tulenevalt keelatud. Tegevus, mille suhtes on kehtestatud teatamis- või loakohustus, loetakse samuti majandustegevuseks ka juhul, kui selle eesmärk ei ole tulu saamine. Seega kõik kaitse-eeskirja kaitsekorra üldpõhimõtete peatükis või sihtkaitsevööndite peatükis reguleeritud tegevused, mis on määrusega lubatud ja mida tehakse tulu saamise eesmärgil, ning tegevused, mis on lubatud või lubatud kaitseala valitseja nõusolekul ja millega kaasneb teatamis- või loakohustus, on kaitseala sihtkaitsevööndis lubatud majandustegevus. Kaitse-eeskirjaga lubatakse sihtkaitsevööndis majandustegevust, mis ei kahjusta kaitseala kaitse-eesmärgi saavutamist või kaitseala seisundit.

Sihtkaitsevööndis on loodusvarade kasutamine keelatud. Samuti on keelatud uute ehitiste püstitamine, välja arvatud kaitseala valitseja nõusolekul tehnovõrgu rajatise püstitamine kaitsealal paikneva kinnistu tarbeks ning tee ja teiste rajatiste püstitamine kaitseala tarbeks. Kaitseala tarbeks võib rajatise püstitada ka ehituskeeluvööndis. Loetletud tegevuste keelamine on kooskõlas LKS-i § 30 lõikega 2. Ühtegi majapidamist sihtkaitsevööndis ei asu. Sihtkaitsevööndis on kaitsealuste liikide elupaigad ning loodusdirektiivis nimetatud elupaigad, millele tuleb tagada soodsa seisundi säilimine, st nende looduslik levila on muutumatu suurusega või laieneb. Sihtkaitsevööndisse ei ole võimalik lubada hooneid püstitada, sest see hävitaks ehitusalale jäävad loodusväärtused. Kaitseala valitseja nõusolekul on lubatud rajada kaitseala tarbeks tee. Võib olla vajalik rajada ligipääsutee lamminiitude hooldamiseks. Ka muude rajatiste püstitamine kaitseala tarbeks on kaitseala valitseja nõusolekul lubatud. See võimaldab paigaldada loodushariduse eesmärgil infotahvleid, millel on tähtis osa külastajatele teabe jagamisel. Võib tekkida vajadus paigaldada harrastuskalastajaid teavitav infotahvel või telkimist ja prügi mahapanekut keelavad piktogrammide. Sellised rajatised on kaitseala tarbeks, sest aitavad kaitsta loodusväärtusi. Kalastajatele mõeldud infotahvli võimalik sobiv asukoht on Selja jõe ääres kalda ehituskeeluvööndis (50 m veepiirist). Seetõttu on LKS § 38 lõike 7 alusel lisatud kaitse-eeskirja sätte, mille järgi on kaitseala valitseja nõusolekul lubatud kaitseala tarbeks rajatise püstitada ka ehituskeeluvööndis.

2.5.5. Piiranguvöönd

2.5.5.1. Piiranguvööndi eesmärgid

Piiranguvöönd on kaitseala maa- või veelala, mis ei kuulu sihtkaitsevööndisse. Kaitsealal on Selja jõe piiranguvöönd, mille kaitse-eesmärk on Selja jõe oru, ajaloolise maakasutuse, piirkonnale iseloomuliku asustusstruktuuri, metsa- ja poollooduslike koosluste, loodusdirektiivi I lisas nimetatud elupaigatüübi laialehiste lammimetsade (91F0) ning kaitsealuste liikide kaitse. Piiranguvööndi suurim väärtus on maastik – Selja jõe org koos väljakujunenud asustusega ja niitudega. Seal asuvad suuremad, osaliselt hooldatud poollooduslikud kooslused. Kõige väärtuslikumad piiranguvööndi metsad on kaitse-eesmärgiks seatud lammimetsad.

2.5.5.2. Lubatud tegevused piiranguvööndis

Piiranguvööndis on lubatud majandustegevus, arvestades kaitse-eeskirjas sätestatud erisusi. Selleks ettevalmistamata ja kaitseala valitseja nõusolekul tähistamata kohas on lubatud kuni 50 osalejaga rahvaürituse korraldamine. Rohkem kui 50 osalejaga rahvaürituse korraldamine kohas, mis ei ole selleks kaitseala valitseja nõusolekul ette valmistatud ega tähistatud, on lubatud üksnes kaitseala valitseja nõusolekul. Piirangud on vajalikud loodusväärtuste kaitseks. Kooskõlastust andes saab kaitseala valitseja suunata inimesed kohtadesse, kus tallamisõrn pinnas ja kaitsealused liigid ei saaks kahjustada. Ettevalmistatud kohas, milleks on näiteks õueala, parkla, teed ja rajad, osalejate arvule piiranguid ei seata ja kaitseala valitseja kooskõlastust ei ole vaja.

Piiranguvööndis on kaitseala valitseja nõusolekul lubatud ehitisi püstitada. Seega tuleb igasuguse ehitise (hoone ja rajatise) püstitamine Keskkonnaametiga kooskõlastada. Kooskõlastada tuleb ka sellise ehitise püstitamine, mis ei nõua ehitusluba või -teatist. Oluline on tagada, et kaitsealale ei rajataks kooskõlastamata näiteks puhkeotstarbelisi rajatise (väliköök, varjualused) ja maastikuilmet rikkuvaid ulatuslikke piirdeaedaid. Kuna mõnes kohas asuvad poollooduslikud kooslused olemasolevate hoonete ja õueala vahetus läheduses, on oht, et ehitisi, mis ei vaja ehitusluba või -teatist, ehitatakse poollooduslikule kooslusele. Sellisel juhul saavad looduskaitsealased väärtused kahjustada. Sarnaselt sihtkaitsevööndiga, võib ka piiranguvööndis kaitseala valitseja nõusolekul kaitseala tarbeks rajatise (infotahvleid, viitasid jms) püstitada ka ehituskeeluvööndis. Selja jõe oru järsud kaldad on mõnel pool varisemisohtlikud ning varisemine võib ohustada inimeste tervist ja vara. Seetõttu on piiranguvööndis kaitseala valitseja nõusolekul lubatud rajada kaldakindlustusi.

Metsa majandamisele on seatud piirangud, mille järgi tohib lageraiet teha ainult hall-lepikutes. Lageraielangi pindala suurusele võrreldes metsaseadusega lisapiiranguid ei kavandata. Kaitseala hall-lepikud on väikesed (enamasti alla 1,5 ha) ribad jõe ääres rohumaade vahel. Teistes metsades on uuendusraietest lubatud teha kuni 5 ha suuruse langiga turberaiet. Erandiks on metsad, mis vastavad loodusdirektiivi elupaigatüübile laialehised lammimetsad (91F0), nendes metsades on uuendusraie keelatud. Piiranguvööndi metsade peamine eesmärk on olla mitmekesise, st jõest, rohumaadest ja metsast koosneva maastikukompleksi osa, mis sobib elupaigaks erinevate elupaiganõudlustega liikidele. Samuti on eesmärk säilitada vanu lammimetsi. Lageraiet ei plaanita lubada mujal kui hall-lepikutes, sest nii tagatakse paremini koosluste ja liikide kaitse ning hoitakse ära liiga kiired muutused piiranguvööndi metsade vanuselises struktuuris.

Piiranguvööndisse jääb veidi üle 120 ha metsamaad, millest umbes pool asub riigimaal. Suur osa piiranguvööndi metsadest on väikesed ribad jõe ja lageda ala (rohumaad või haritava maa) vahel kaitseala piiril. Kaks kompaktsemat metsamassiivi paiknevad Mooritsa sihtkaitsevööndi põhja- ja lõunaotsas. Nende alade pindala on ligikaudu 12 ja 20 ha. Kasvukohatüübilt on kaitseala metsad mitmekesised, ulatudes sinilille kasvukohatüübist tarna-angervaksani. Kõige rohkem on jänesekapsa ja selle ülemineku kasvukohatüüpidesse kuuluvaid metsi.

Bioloogilise mitmekesisuse tagamiseks on oluline, et säiliks ka vana mets ja sellele iseloomulikud elemendid, nagu eri lagunemisastmes lamapuit, bioloogiliselt vanad puud, puude tüükad. Vanade metsade sammaltaimede ja samblike liigirikkus on suurem ning neis leidub rohkem puitu lagundavaid seeni. Samuti on vanades metsades rohkem haruldasi ja spetsialiseerunud liike. Vanade puude ja lamapuiduga seotud liikide kaitseks tuleb raiel ühe hektari kohta jätta alles vähemalt 20 tihumeetrit kasvavaid puid või nende säilinud püstiseisvaid osi, mis ei kuulu koristamisele ja jäävad metsa alatiseks. Kuigi elupaiga ökoloogilised tingimused muutuvad pärast raiet oluliselt, säilib vähemalt osa liike ka raiesmikule jäetud

surnud puudel. Puud, mis langile alles jäävad, suurendavad sinna kujuneva puistu liigilist ja vanuselist mitmekesisust ning on aluseks eritüübilise surnud puidu tekkele. Kaitseala valitseja võib lubada vähendada elustiku mitmekesisuse säilitamiseks alles jäetavate puude mahtu, kui see on kaitsekorralduslikult või muudel eesmärkidelt oluline.

2.5.5.3. Vajalik tegevus piiranguvööndis

Selleks et poollooduslike koosluste ilme ja liigikoosseis säiliks, on vaja neid niita, karjatada loomi ning harvendada puu- ja põõsarinet. Piiranguvööndis on ligikaudu 68 ha poollooduslikke kooslusi.

2.5.5.4. Keelatud tegevused piiranguvööndis

Piiranguvööndis on üle 4 km kraave. Uue maaparandussüsteemi rajamine on keelatud, sest see kahjustab kaitse-eesmärgiks olevaid lamminiite ja lammimetsi. Üldiselt on veekogude veetaseme ja kaldajoone muutmine keelatud. Kaitseala valitseja nõusolekul on lubatud vooluveekogude veetaseme alandamine ja kaldajoone muutmine olemasolevate paisude rekonstrueerimisel, loodusliku veerežiimi taastamisel ja kalade läbipääsu tagamisel. Kaitsealal asub Varangu pais, mis on 2012. aasta vooluveekogude tõkestusrajatiste inventuuri järgi kaladele oluline rändetõke.

Maavara kaevandamine on keelatud, sest see ohustab ürgoru, elupaikade ning kaitsealuste, ohustatud ja haruldaste liikide säilimist. Keelatud on puhtpuistute kujundamine ja energiapuistute rajamine ning biotsiidi, taimekaitsevahendi ja väetise kasutamine metsamaal ja looduslikul rohumaal, sest see rikub kooslusi ja elupaiku, vaesestab elustiku mitmekesisust ja kahjustab alade looduslikku seisundit. Keelatud on ka roo varumine külmumata pinnaselt, sest see võib põhjustada olulisi pinnasekahjustusi.

Piiranguvööndis on keelatud uuendusraie metsades, mille põhitüüp vastab loodusdirektiivi elupaigatüübile laialehised lammimetsad (91F0). Kokku on selliseid metsi ligikaudu kümme hektarit ja suurem osa neist asuvad eramaal.

Tabel 1. Piiranguvööndis olevad katastriüksused, kus asuvad loodusdirektiivi elupaigatüübile (91F0) vastavad metsad.

Katastriüksuse nimi ja tunnus	Katastriüksuse pindala Maa-ameti andmetel 2020. a lõpus, ha	Katastriüksuse metsamaa pindala Maa-ameti andmetel 2020. a lõpus, ha	Loodusdirektiivi elupaigatüübile vastava metsa pindala, ha	Loodusdirektiivi elupaigatüübi metsa osakaal katastriüksuse metsamaa pindalast, %
Jaanijärvi 19003:001:0056	16,4	2,1	1	48
Jõekääru 19003:001:0810	7,1	3,3	0,7	21
Kustupere 19003:001:0201	9,7	7,7	1,5	19
Kõrgekalda 19003:001:0211	3,7	2,3	0,2	9

Saare 19003:001:0144	10,6	1,9	0,4	21
Tagaaru 19003:001:0008	30,8	2,1	1,1	52
Tagametsa 19003:001:0140	4,7	4	1,3	33
Ülejõe 19003:001:0117	32,2	17,1	3	18
Eramaad kokku	115,2	40,5	9,2	
Kunda metskond 200 19001:001:0397	4	1,5	0,1	7
Kunda metskond 76 19003:001:0242	36,9	7,2	0,4	6
Kunda metskond 77 19003:001:0243	0,7	0,4	0,2	50
Riigimaad kokku	41,6	9,1	0,7	

2018. aastal tellis Keskkonnaamet eksperdiarvamuse Selja jõe äärsete metsade loodusväärtuste väljaselgitamiseks maastikuökoloog Anneli Palolt. Eksperdiarvamuse koostamise käigus inventeeriti piiranguvööndis Varangu ja Pehka külas olevad jõeäärsed metsad, anti hinnang nende loodusväärtustele ning juhised loodussäästlikuks majandamiseks. Ekspert leidis, et tervikliku maastikulise kompleksina (jõgi, üleminekuline metsakooslus, jõeäärsed niidud) vaadeldes on Selja jõe äärse ala loodusväärtus kõrge, sest metsa jõe ja niidu külgnõlv pakub elupaiku ja toitumisala kahepaiksetele, putukatele, lindudele ja imetajatele. Ökoloogiliselt võib inventuuriala metsades eristada mitmele loodusdirektiivi metsaelupaigatüübile vastavaid metsi. Põhitüüp on laialehised lammimetsad või uhtlammimetsad (loodusdirektiivi kood 91F0), mille sees on ka lammi-lodumetsi (91E0*), astangumetsi (9180*) ja laialehiste metsade (9020*) fragmente. Enamasti on inventeeritud ala metsade peapuuliik hall lepp, mille kaaslasliikideks järelkasvus on harilik saar, harilik jalakas ja harilik vaher. Ohtralt on lamapuitu ning leidub lammidele ja astangutele iseloomulikke maastikuelemente nagu märjad lohud, vee väljaimmitsemise kohad jms. Sellise mitmekesise elupaiga kaitseks on eksperdi hinnangul vajalik uuendusraied neis metsades keelata. Seetõttu võib neis metsades teha vaid sellist kujundusraiet, mis ei kahjusta lammimetsa kui elupaika. Üldiselt võib sellistes metsades teha raiet järgmistele põhimõtete alusel: mõningane halli lepa eemaldamine on lubatud, sest see võib soodustada laialehiste puuliikide (saar, vaher, jalakas, pärn, tamm) kasvu ehk looduslikkuse taastumist (juhul kui II rindes ja järelkasvus on need liigid juba olemas); I rinde liitus keskmisena ei tohiks langeda alla 60%; väljaraie võib olla ebahühtlane, st ühes kohas võetakse rohkem puid ja teises mitte ühtegi; põõsaid ja järelkasvu ei eemaldata. Selline struktuur on omane looduslikult arenenud metsakooslustele. Samuti tuleb jälgida, et puistusse jääb igast vanuseklassist puid, st ka osa hallidest leppadest tuleb jätta looduslikult vananema ja surema, nende kõdunev puit jääbki kooslusse. Täpsemad tingimused neis metsades raiete tegemisel antakse kohapealset olukorda hinnates.

Pinnasekahjustuste vältimiseks on keelatud puidu kokku- ja väljavedu külmumata pinnaselt. Sademeterohkel perioodil on oht, et puidu kokku- või väljaveo käigus saab raskete masinate kasutamisel pinnas ja metsa alustaimestik oluliselt kahjustada. Liigniisketes tingimustes tekivad puidu kokku- ja väljaveol pinnasesse suured rööpad ning taimkate hävib. Kui pinnas seda võimaldab, võib kaitseala valitseja lubada puidu kokku- ja väljavedu ka külmumata pinnaselt.

3. Menetluse kirjeldus

Kaitse eeskirja väljatöötamise kavatsust tutvustati avalikult 2019. aasta märtsis ja aprillis. Väljatöötamise kavatsus saadeti tutvumiseks ja arvamuse avaldamiseks maaomanikele, Haljala Vallavalitsusele, Maa-ametile, Maanteeametile, Muinsuskaitseametile, Keskkonnainspeksiioonile ja Riigimetsa Majandamise Keskusele. Väljatöötamise kavatsusega sai tutvuda Keskkonnaameti Rakvere kontoris ja veebilehel www.keskkonnaamet.ee ning Haljala Vallavalitsuses Võsul ja Haljalas. Teade väljatöötamise kavatsuse avalikust tutvustamisest ilmus 12. märtsil 2019. a maakondliku levikuga lehes Virumaa Teataja. Väljatöötamise kavatsuse täiendamiseks ja parandamiseks sai ettepanekuid esitada 28. märtsini 2019. a.

Väljatöötamise kavatsust tutvustav avalik koosolek toimus 3. aprillil 2019. a Karepa rahvamajas. Koosolekul osales koos Keskkonnaameti töötajatega 26 inimest. Koosolekul tegid maaomanikud ettepaneku keelata kaitsealal harrastuskalapüük. Sarnase ettepaneku esitas 2016. aastal Selja jõe maastikukaitseala kaitsekorralduskava avalikul tutvustamisel ka MTÜ Virumaa Rannakalurite Ühing. Ettepaneku põhjuseks on juba aastaid kestnud väga suured probleemid mõne kaluri käitumisega: pargitakse kinni sissesõiduteed, suureneb koormus laguneva kruusakattega teedele, sõidetakse rohumaadel, loobitakse prügi maha, vandaalitseatakse õuealal. Koosolekul osales Keskkonnaministeeriumi kalavarude osakonna peaspetsialist Sander Sandberg, kellega koos selgitati, et kalapüüki reguleerib peamiselt kalapüügiseadus ja kalapüügieeskiri. Kaitse-eeskirjaga piiratakse kalapüüki, kui see on vajalik loodusväärtuse kaitseks. Tartu Ülikooli Eesti Mereinstituudi 2017. aastal koostatud aruande järgi on lõhe looduslik sigimine Selja jões 2005. aastast olnud varasematest aastatest edukam ning praegu ei ole vaja lõhevaru haldamiseks muudatusi teha. Erakorraliste tingimuste korral (näiteks veevaene sügis), mis võib lõhe kudemistingimusi märkimisväärselt mõjutada, on võimalik muuta püügikorraldust või püügikeeluaegasid keskkonnaministri käskkirjaga. Seda on tehtud Selja jõel ka varem, viimati 2018. aastal keskkonnaministri 14. novembril 2018. a käskkirjaga nr 851 „Lõhe ja meriforelli püügikeelu pikendamine Selja jõel ja Valgejõel 2018. aastal”. Mõne kalastaja käitumisega põhjustatud kohalike elanike häirimine ja nende vara kahjustamine on tõsine probleem, mille vähendamise üks osa on selgitustöö harrastuskalastajate hulgas.

Kaitse-eeskirja eelnõu avalik väljapanek toimus 15. jaanuarist 7. veebruarini 2021. a. Teade avalikust väljapanekust koos eelnõu ja selle juurde kuuluvate materjalidega saadeti maaomanikele, Maa-ametile, Transpordiametile, Muinsuskaitseametile, Riigimetsa Majandamise Keskusele, Haljala Vallavalitsusele, Erametsaliidule ning MTÜle Eesti Metsa Abiks. Väljatöötamise kavatsusega sai tutvuda ka Keskkonnaameti veebilehel www.keskkonnaamet.ee ning Haljala Vallavalitsuse veebilehel www.haljala.ee. Teade kaitse-eeskirja eelnõu avalikust väljapanekust ilmus 13. jaanuaril Õhtulehes ja 14. jaanuaril 2021. a maakondliku levikuga lehes Virumaa Teataja. Samasisuline teade avaldati 12. jaanuaril 2021. a väljaandes Ametlikud Teadaanded. Looduskaitseeaduse § 9 lg 4 punkti 3 alusel avalikku arutelu ei korraldatud. Avaliku väljapaneku käigus esitati eelnõu muutmiseks üks ettepanek. Silmu (88703:003:1894) ja Vähi (88703:003:1895) katastriüksuste omanik tegi ettepaneku arvata mõlema kinnistu see osa, mis ei jää ehituskeeluvööndisse, maastikukaitsealast välja. Ettepanekuga ei arvestatud. Kui arvata osa katastriüksustest maastikukaitsealast välja, siis ei oleks võimalik täita maastikukaitseala kaitse-eesmärke, kaitsta ajaloolist maakasutust ja piirkonnale iseloomulikku asustusstruktuuri.

4. Eelnõu vastavus Euroopa Liidu õigusele

Eelnõu koostamisel on arvestatud nõukogu direktiivi 92/43/EMÜ looduslike elupaikade ning loodusliku taime- ja loomastiku kaitsest (EÜT L 206, 22.07.1992, lk 7–50).

Nõukogu direktiivi 92/43/EMÜ ehk loodusdirektiivi artikli 2 lõike 1 kohaselt on direktiivi eesmärk looduslike elupaikade ning loodusliku loomastiku ja taime- ja loomastiku kaitsemisega kaasa aidata bioloogilise mitmekesisuse säilimisele Euroopa Liidu liikmesriikide territooriumil. Loodusdirektiivi artikli 3 lõigete 1 ja 2 kohaselt luuakse Euroopa ökoloogiline võrgustik Natura 2000, mille loomisse annab oma panuse iga liikmesriik võrdeliselt sellega, millisel määral leidub tema territooriumil loodusdirektiivis nimetatud looduslike elupaigatüüpe ja liikide elupaiku. Vabariigi Valitsuse 5. augusti 2004. a korralduse nr 615 „Euroopa Komisjonile esitatav Natura 2000 võrgustiku alade nimekiri” lisa 1 punkti 2 alapunktiga 382 on Natura 2000 võrgustiku loodusalaks esitatud Selja jõe loodusala, mis hõlmab Selja jõe maastikukaitseala. Seetõttu tuleb Selja jõe maastikukaitsealal tegevuste kavandamisel hinnata selle mõju kaitse-eesmärkidele, arvestades Natura 2000 võrgustiku alade kohta kehtivaid erisusi.

Selja jõe loodusala on kinnitatud Natura 2000 võrgustiku alaks Euroopa Komisjoni 1. novembri 2007. a otsusega 2008/24/EÜ, millega võeti vastavalt nõukogu direktiivile 92/43/EMÜ vastu boreaalses biogeograafilises piirkonnas asuvate ühenduse tähtsusega alade esimene ajakohastatud loetelu (teatavaks tehtud numbri K(2007) 5402 all, ELT L 012, 15.01.2008, lk 118–382). Viimati ajakohastati boreaalse biogeograafilise piirkonna loodusalade nimekirja Euroopa Komisjoni 24. märtsi 2020. a rakendusotsusega (EL) 2020/494, millega võeti vastu boreaalses biogeograafilises piirkonnas asuvate ühenduse tähtsusega alade loetelu kolmeteistkümnes uuendatud versioon (teatavaks tehtud numbri C (2020) 1713 all, ELT L 111, 08.04.2020, lk 1–256).

Selja jõe loodusala piirid plaanitakse viia kooskõlla Selja jõe maastikukaitseala piiridega. Loodusala piiride muutmisel arvatakse loodusalast välja Tammepõllu katastriüksus (88703:003:0163) pindalaga 0,4 ha. Loodusala osakaal väheneb Aaviku katastriüksusel (19003:001:0151) u 0,2 ha, Kunda metskond 26 (88703:003:0910) katastriüksusel u 0,1 ha, Lehise katastriüksusel (19003:001:0096) u 0,1 ha ja Tagajõe katastriüksusel (19003:001:0249) u 2,6 ha ulatuses.

Loodusala osakaal suureneb katastriüksustel Kunda metskond 20 (88703:003:0850) u 1,7 ha, Kunda metskond 25 (88703:003:0900) u 0,2 ha, Kunda metskond 59 (19003:001:0116) u 0,9 ha ja Vana-Kubukalda (88703:003:0162) u 0,8 ha ulatuses.

5. Määruse mõju ja rakendamiseks vajalikud kulutused

Määruse mõju on positiivne loodus- ja elukeskkonnale, aidates looduskeskkonna säilitamisega kaasa inimeste põhivajaduste ja elukvaliteedi tagamisele. Uue kaitse-eeskirja kehtestamine aitab kaasa rahvusvaheliste kohustuste täitmisele, seega on mõju välissuhetele positiivne. Looduse mitmekesisuse ehk elurikkuse säilitamise ja suurendamise vajaduse sätestavad nii Euroopa 2020 kui ka Ressursitõhusa Euroopa tegevuskava. Sellest tulenevalt on elurikkuse vähenemise peatamiseks ja taastamiseks kinnitatud Euroopa Liidu elurikkuse strateegia aastani 2030 (EU Biodiversity Strategy for 2030), mis seab liikmesriigile konkreetsed ja mõõdetavad eesmärgid elurikkuse (liikide ja elupaikade seisundi) parandamiseks aastaks 2030. Kinnitav õigusakt toetab otseselt nende eesmärkide saavutamist.

Selja jõe maastikukaitseala on juba riikliku kaitse all, mistõttu puudub määruse jõustumisel oluline mõju sotsiaalvaldkonnale, riiklikule julgeolekule, majandusele, regionaalarengule ning riigiasutuste ja kohaliku omavalitsuse korraldusele. Määrus aitab täita Eesti Metsanduse arengukavaga (2011–2020) võetud strateegilist eesmärki, mille järgi peab olema metsade kui elu- ja looduskeskkonna säilimine tagatud.

Planeeringud tuleb kooskõlla viia kehtestatud õigusaktidega. Selleks korraldatakse eelnõu avalik väljapanek, mille käigus saadetakse materjalid kohalikele omavalitsusele ja maaomanikele arvamuse avaldamiseks. LKS-i § 9 lõike 71 punktide 3 ja 4 järgi on avalikustamise üks eesmärk saada menetlusosalistelt neile teadaolevad andmed, mis on eelnõuga seotud.

Vastavalt maamaksuseaduse §-le 4 kaasneb määruse jõustumisega kohaliku omavalitsuse maamaksutulude mõningane vähenemine. Maamaksuseaduse § 4 lõike 3 kohaselt hakkab maamaksusoodustus kehtima kaitse-eeskirja jõustumisele järgneva aasta 1. jaanuaril. Maamaksuseaduse § 4 lõike 1 punkti 1¹ kohaselt kaitsealade sihtkaitsevööndi maalt maamaksu ei maksta ja § 4 lõike 2 kohaselt makstakse LKS-i §-s 31 sätestatud piiranguvööndi maalt maamaksu 50% maamaksumäärast. Kaitseala pindala väheneb u 0,4 ha võrra, mis ei mõjuta oluliselt maamaksu laekumist. Sihtkaitsevööndite pindala suureneb u 13 ha, mistõttu väheneb Haljala Vallavalitsuse maamaksutulu ligikaudu 25 eurot aastas.

Vastavalt LKS-i §-le 20 võib riik kokkuleppel kinnisasja omanikuga omandada kinnisasja, mille sihtotstarbelist kasutamist ala kaitsekord oluliselt piirab, kinnisasja väärtusele vastava tasu eest. Kuna sihtkaitsevööndisse eraomandis olevaid maid lisaks juba seal olevatele juurde ei arvata, ei suurene maa riigile omandamise kulud.

Poollooduslike koosluste hooldamiseks ja taastamiseks kaitsealal makstakse toetusi. Taastamistöde (puurinde liituvuse vähendamist, võsalõikust, mätaste hekseldamist, karjaaedade rajamist) toetusi reguleerib keskkonnaministri 1. juuni 2004. a määrus nr 62 „Loodushoiutoetuse taotlemise, toetuse läbivaatamise ja toetuse maksmise kord, nõuded toetuse maksmiseks ja toetuse määrad” ning hooldamistoetusi (niitmist ja karjatamist) maaeluministri 22. aprilli 2015. a määrus nr 38 „Poolloodusliku koosluse hooldamise toetus”. Taastamistoetuse summa oli olenevalt niidu tüübist ja töö iseloomust 2019. aastal kuni 885 eurot/ha. Poollooduslike koosluste hooldamise toetuse suurus oli 85–450 eurot/ha aastas. Kaitsealal on poollooduslikke kooslusi ligikaudu 90 ha. Käesoleva eelnõuga kulud poollooduslike koosluste toetusele ei muutu, sest neid ei arvata täiendavalt kaitse alla või kaitse alt välja.

Maaeluministri 22. aprilli 2015. a määruse nr 39 „Natura 2000 erametsamaa toetus” alusel makstakse Natura 2000 võrgustiku alal ning LKS-i § 4 lõike 1 punktis 1 või 4 nimetatud kaitstava loodusobjekti sihtkaitsevööndis asuva erametsamaa osas toetust looduskaitseliste piirangute tõttu saamata jäänud tulu hüvitamiseks. Toetust makstakse Maaelu Arengu Euroopa Põllumajandusfondist (EAFRD) ja kaasfinantseeritakse Eesti riigi eelarvest. Toetuse määr sihtkaitsevööndis asuva ühe hektari metsaala kohta on 110 eurot ja piiranguvööndis kuni 60 eurot aastas. Kaitseala piiranguvööndis on erametsa u 95 ha ja sihtkaitsevööndis u 20 ha. Sihtkaitsevööndist arvatakse piiranguvööndisse u 0,4 ha erametsa, millega vähenevad kulud Natura metsa toetusele ligikaudu 20 eurot aastas.

Välispiiri muudatustega arvatakse ligikaudu 0,5 ha seni sihtkaitsevööndisse kuulunud riigimetsa kaitsealast välja ja u 4,5 ha riigimetsast, mis ei ole seni kaitse all olnud, arvatakse

sihtkaitsevööndisse. Piiranguvööndist arvatakse sihtkaitsevööndisse u 13 ha riigimetsamaad. Riigimetsa Majandamise Keskuse arvutuste kohaselt jääb majandusmetsa range kaitse alla võtmisel riigil metsa majandamata jätmisel saamata tulu keskmiselt 156 eurot hektari kohta aastas. Kuna piiranguvööndi metsade majandamine oli ka varem kitsendatud, oli majanduspiirangutega metsade kavandatav raiemaht ligikaudu 1/10 majandusmetsa lankide keskmisest. Eelnevat arvesse võttes on riigimetsast saamata jääv tulu keskmiste määrade järgi ligikaudu 830 eurot aastas. Keskkonnaagentuuri uuringu kohaselt jääb keskmiselt 40% raieküpsedel aladel väljastatud metsateatistest realiseerimata muudel põhjustel (ebasoodsad ilmastikuolud, puiduturu olukord jne). Arvestades asjaolu, et sihtkaitsevööndisse arvatakse riigimets Riigimetsa Majandamise Keskuse ettepanekul, et täita metsanduse arengukavaga seatud eesmärgid, on puidutulu vähenemine ebaoluline.

6. Määruse jõustumine

Määrus jõustub kümnendal päeval pärast Riigi Teatajas avaldamist.

7. Vaidlustamine

Määruse üldkorraldusele ehk haldusakti tunnustele vastavat osa on võimalik vaidlustada, esitades halduskohtumenetluse seadustikus sätestatud korras kaebuse halduskohtusse. Määruses on üldkorralduse regulatsioon suunatud asja (kinnistu) avalik-õigusliku seisundi muutmisele, hõlmates eelkõige asja kasutamist ja käsutamist reguleerivaid sätteid. Seega vastavad määruses üldkorralduse tunnustele sätted, millest tulenevad kinnisasja omanikule või valdajale õigused ja kohustused on konkreetse kinnisasjaga tihedalt seotud ning puudutavad kinnisasja kasutamist või käsutamist. Halduskohtumenetluse seadustiku § 46 lõike 1 kohaselt võib tühistamiskaebuse esitada 30 päeva jooksul kaebajale haldusakti teatavaks tegemisest arvates ja sama paragrahvi lõike 5 kohaselt kaebuse haldusakti õigusvastasuse kindlakstegemiseks kolme aasta jooksul haldusakti andmisest arvates.

8. Eelnõu kooskõlastamine

Eelnõu on kooskõlastatud teiste ministriumitega eelnõude infosüsteemi EIS kaudu. Ministriumid on kooskõlastanud eelnõu vaikimisi. Vabariigi Valitsuse reglemendi § 7 lõike 4 kohaselt, kui kooskõlastaja ei ole sama paragrahvi lõiget 1–3 sätestatud tähtaja jooksul eelnõu kooskõlastanud või jätnud seda põhjendatult kooskõlastamata, loetakse eelnõu kooskõlastatuks.